

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
Π/ΘΜΙΑΣ ΚΑΙ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α΄

Ταχ. Δ/ση: Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Κ. – Πόλη: 15180 Μαρούσι
Ιστοσελίδα: www.minedu.gov.gr
Πληροφορίες: Αν. Πασχαλίδου
Τηλέφωνο: 210-3443422

ΠΡΟΣ :

- Περιφερειακές Δ/νσεις Εκπ/σης
- Σχολ. Συμβούλους Δ.Ε. (μέσω των Περιφερειακών Δ/νσεων Εκπ/σης)
- Δ/νσεις Δ.Ε.
- Γενικά Λύκεια (μέσω των Δ/νσεων Δ.Ε.)

ΚΟΙΝ.:

Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής
Πολιτικής (Ι.Ε.Π.)
info@iep.edu.gr

ΘΕΜΑ: Οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος Γενικής Παιδείας Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία στη Β΄ τάξη Ημερήσιου Γενικού Λυκείου και στη Γ΄ τάξη Εσπερινού Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2017-2018

Μετά από σχετική εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (πράξη 35/06-09-2017 του Δ.Σ.) σας αποστέλλουμε οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Γενικής Παιδείας στη Β΄ τάξη Ημερήσιου Γενικού Λυκείου και στη Γ΄ τάξη Εσπερινού Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2017-2018:

Σύμφωνα με υπό δημοσίευση υπουργική απόφαση για το πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας Γενικής Παιδείας στη Β΄ τάξη Ημερήσιου Γενικού Λυκείου και στη Γ΄ τάξη Εσπερινού Γενικού Λυκείου σας ενημερώνουμε για τα εξής:

Στη Β΄ Λυκείου διδάσκεται το μάθημα Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, ως μάθημα Γενικής Παιδείας, επί δύο (2) ώρες την εβδομάδα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Συγκεκριμένα διδάσκονται:

- Θουκυδίδη «Περικλέους Επιτάφιος» (από το πρωτότυπο και από μετάφραση).
- Σοφοκλέους «Αντιγόνη» (από το πρωτότυπο και από μετάφραση).

Και τα δύο έργα αποτελούν έξοχα δείγματα του αρχαίου ελληνικού διαφωτισμού του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, που χαρακτηρίζεται για την αναζήτηση του ανθρώπου να γνωρίσει τον εαυτό του και την κοινωνία του, να συλλάβει την ουσία τους, να οριοθετήσει τη σχέση τους και να την καταστήσει αντικείμενο διαλόγου.

Και τα δύο έργα θεωρούνται «γεννήματα της δημοκρατίας» στην οποία ως δημόσιοι άνδρες πρωτοστάτησαν οι δημιουργοί τους, Περικλής και Σοφοκλής.

Και τα δύο έργα, αν και ανήκουν σε διαφορετικά γραμματειακά είδη, προσφέρονται στους μαθητές/τριες της Β΄ Λυκείου, λίγο πριν από την απόκτηση πολιτικών δικαιωμάτων, για μελέτη, κριτική και συγκριτική προσέγγιση με σκοπό την άντληση εμπειρίας και τη διαμόρφωση κριτηρίων για την αξιολόγηση της σύγχρονης κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας και τον καθορισμό προσωπικής στάσης.

Σκοποί της διδασκαλίας

Με τη διδασκαλία της «Αντιγόνης» και του «Περικλέους Επιταφίου» στη Β΄ Λυκείου επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να προσεγγίσουν το ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο γεννήθηκαν τα δύο

έργα

- να αντιληφθούν τις συμβάσεις του καθενός από τα δύο γραμματειακά είδη
- να αντιληφθούν βασικές έννοιες – όρους με τους οποίους διευκολύνεται η κατανόηση των κειμένων και του πολιτισμού στον οποίο αναφέρονται
- να διερευνήσουν τη σχέση των δύο έργων με άλλα έργα της κλασικής αρχαιότητας, αλλά και με μεταγενέστερα έργα
- να αντιληφθούν τη διαχρονικότητα των έργων και τη σημασία των ανθρωπιστικών αξιών που υποστηρίζουν
- να δώσουν τις δικές τους απαντήσεις και να διαμορφώσουν στάσεις απέναντι σε ζητήματα που τίγονται στα δύο έργα
- να διαμορφώσουν θετική στάση για την Αρχαία Ελληνική Γραμματεία.

A. Θουκυδίδη «Περικλέους Επιτάφιος»

Ο «Επιτάφιος» του Περικλή διδάσκεται σε 15 διδακτικές ώρες στο πρώτο δίμηνο του σχολικού έτους (11/09 έως 11/11).

Η διδασκαλία του «Επιταφίου» προτάσσεται για τους εξής λόγους: α) αποτελεί «συνέχεια» της διδασκαλίας του Θουκυδίδη από την Α' τάξη, β) ως ιστορικό και πολιτικό κείμενο που αναφέρεται στην άμεση δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας του 5^{ου} αι. π.Χ. βοηθάει τους μαθητές και τις μαθήτριες να προσεγγίσουν το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε η «Αντιγόνη» του Σοφοκλή και γ) πραγματεύεται, μεταξύ άλλων, θέματα όπως αυτό της δίκαιης ισορροπίας ανάμεσα στη νόμιμη εξουσία του κράτους και τα φυσικά δικαιώματα του ατόμου και, ως εκ τούτου, μπορεί να πλαισιώσει τον βασικό προβληματισμό γύρω από τη σχέση γραπτού και άγραφου δικαίου που τίθεται στην «Αντιγόνη».

Περιεχόμενο

Η διδασκαλία του *Περικλέους Επιταφίου* περιλαμβάνει εισαγωγή και κεφάλαια από το πρωτότυπο και από μετάφραση, όπως στον παρακάτω πίνακα:

Εισαγωγή από το σχολικό βιβλίο Ηλία Σπυρόπουλου, <i>Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος</i> http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGL-C
Κεφ. Α', Θουκυδίδης Ολόρου Αλιμούσιος (απλή υπόμνηση- έχει διδαχθεί στην Α' ΓΕ.Λ.)
Κεφ. Β', Ο Επιτάφιος λόγος του 431 π.Χ. (επισήμανση των κύριων σημείων)
Κεφ. Γ', Περικλής ο Ξανθίππου (επισήμανση των κύριων σημείων)
Κεφ. Δ', Το πρόβλημα της πατρότητας του Επιταφίου (επισήμανση των κύριων σημείων)
Πρωτότυπο κείμενο και μετάφραση από το σχολικό βιβλίο
Κεφ. 35 – 36 (από μετάφραση)
37-41 (από το πρωτότυπο και τη μετάφραση)
42 -46 (από μετάφραση)
Γενική θεώρηση
Προεκτάσεις, συγκριτική εξέταση με άλλα κείμενα

Σκοποί της διδασκαλίας

Με τη διδασκαλία του «Επιταφίου» επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να κατανοήσουν το περιεχόμενο του Επιταφίου
- να επισημάνουν τα βασικά θέματα, τα οποία θίγει ο ρήτορας
- να διερευνήσουν και να ερμηνεύσουν τις απόψεις που διατυπώνει ο ρήτορας συσχετίζοντάς τες με το συγκεκριμένο ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο
- να αναζητήσουν τις ρητορικές στρατηγικές του Περικλή/Θουκυδίδη, πώς δηλαδή ο

ρήτορας/ιστορικός αρθρώνει το κείμενό του και οικοδομεί τα μηνύματά του (τρόπους πειθούς, επιχειρηματολογία)

- να επιχειρήσουν διακειμενικές προσεγγίσεις με χρήση παράλληλων κειμένων από το έργο του Θουκυδίδη, από άλλα έργα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας και της σύγχρονης εποχής
- να στοχαστούν για όλα αυτά, σε μια κρίσιμη ηλικιακά φάση, άλλοτε με αφορμή το κείμενο και άλλοτε με αφορμή δικές τους απόψεις που εκκινούν από σύγχρονα δεδομένα
- να αναπτύξουν την κριτική σκέψη μέσα από τη συγκριτική κατανόηση και αποτίμηση δύο κοινωνιών με μεγάλες ομοιότητες και διαφορές, όπως είναι η Αθήνα του 5ου π.Χ. αι. και η σύγχρονη κοινωνία.

Διδακτική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία του «Επιταφίου» αναμένεται: α) να αναδειχθούν χαρακτηριστικά του αθηναϊκού πολιτεύματος, της άμεσης δημοκρατίας, της εμβληματικής προσωπικότητας του Περικλή και του ύφους του Θουκυδίδη και β) να γίνουν όλα τα παραπάνω αντικείμενο κριτικής και βιωματικής προσέγγισης από τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Για την επίτευξη των παραπάνω χρειάζεται η προσπέλαση του κειμένου σε λεξικογραμματικό επίπεδο μέσω της αξιοποίησης των μεταφρασμένων κειμένων. Ακριβώς γι' αυτό τον λόγο προτείνεται η παράλληλη προσέγγιση των πρωτοτύπων κειμένων και των αντίστοιχων μεταφράσεων οι μαθητές και οι μαθήτριες, εκκινούν από την ανάγνωση του μεταφρασμένου κειμένου και στη συνέχεια οδηγούνται στο πρωτότυπο με εστίαση σε βασικές έννοιες και σημεία του κειμένου ή εκκινούν από το πρωτότυπο, παραφράζοντας το κείμενο, και στη συνέχεια οδηγούνται στο μεταφρασμένο κείμενο, προς επίρρωση ή τροποποίηση της πρώτης μεταφραστικής τους προσπάθειας.

Ωστόσο, μεγαλύτερο βάρος πρέπει να δοθεί στην προσέγγιση του περιεχομένου σε ενδοκειμενικό επίπεδο στην κατανόηση βασικών εννοιών, όπως της ισότητας, της αξιοκρατίας, του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, της ενεργητικής συμμετοχής στα κοινά, της αισθητικής αγωγής, της φιλοσοφίας, της αίσθησης του μέτρου, της υστεροφημίας κ.ά., αλλά και στην κατανόηση του επικοινωνιακού πλαισίου, του επιδεικτικού λόγου, στη δεδομένη ιστορική στιγμή, (431 π.Χ).

Επίσης, σημασία πρέπει να δοθεί στη διακειμενική προσέγγιση με την παράλληλη χρήση κειμένων: α) από το ίδιο το ιστορικό έργο του Θουκυδίδη, όπως, για παράδειγμα, τον διάλογο Αθηναίων – Μηλίων, για να μετριασθεί ο κίνδυνος της εξιδανίκευσης της αρχαίας Αθήνας, β) από άλλα κείμενα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας του 5^{ου} και 4^{ου} π.Χ. αιώνα (Πλάτωνα, Μενέξενος, 238 c-d, Αριστοτέλους Πολιτικά, VI, 7, 1293) και γ) από έργα σύγχρονων μελετητών και συγγραφέων.

Β. Σοφοκλέους «Αντιγόνη»

Η «Αντιγόνη» διδάσκεται από τα μέσα Νοεμβρίου (15/11) μέχρι το τέλος του έτους επί δύο ώρες την εβδομάδα.

Περιεχόμενο

- Από το πρωτότυπο διδάσκονται οι στίχοι: 1-99, 280-314, 441-507, 631-725, 1064-1090.
- Από μετάφραση διδάσκονται οι στίχοι: 162-279, 315-331, 376-440, 508-581, 726-780, 781-800, 801-943.
- Οι στίχοι 100-161, 332-375, 582-630, 944-987, 988-1063, 1091-1114, 1115-1153, 1154-1353 θα προσεγγίζονται από μετάφραση με ανάγνωση και αποτελούν αντικείμενο διδακτέας και όχι εξεταστέας ύλης.

Σκοποί της διδασκαλίας

Με τη διδασκαλία της τραγωδίας επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να γνωρίσουν τα κύρια χαρακτηριστικά της σοφόκλειας τραγωδίας και τη συμβολή του τραγικού ποιητή στην εξέλιξη του είδους
- να αναγνωρίζουν τις συμβάσεις του γραμματειακού είδους, όπως πραγματώνονται στην Αντιγόνη

(δομή και μέρη της τραγωδίας, τα ποιοτικά της χαρακτηριστικά, συντελεστές της παράστασης μιας τραγωδίας κ.λπ.)

- να κατανοήσουν την έννοια του τραγικού και να διακρίνουν την έννοια της ύβρης, της νέμεσης, της τραγικής ειρωνείας και της κάθαρσης
- να αντιληφθούν τους ποικίλους συμβολισμούς του έργου και να βιώσουν τη σύγκρουση Αντιγόνης και Κρέοντα ως έκφραση μιας σειράς θεμελιακών αντινομιών (π.χ. οικογενειακοί δεσμοί - καθήκον προς την πόλη, άγραφοι νόμοι - γραπτοί νόμοι)
- να κατανοήσουν τη λειτουργία των μονολόγων, των στιχομυθιών και των αγώνων λόγου που απηχούν τη διαπάλη των ιδεών, τη σοφιστική, τα αθηναϊκά δικαστήρια και την Εκκλησία του Δήμου και το γενικότερο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο
- να διακρίνουν επιδράσεις που άσκησε το συγκεκριμένο έργο σε μεταγενέστερους δημιουργούς με την αξιοποίηση κατάλληλων παράλληλων κειμένων (π.χ. ποιημάτων του Γ. Σεφέρη, Γ. Ρίτσου κ.ά)
- να αξιοποιήσουν τον βασικό προβληματισμό του έργου που αναδεικνύεται από τη στάση των ηρώων απέναντι σε ουσιώδη ζητήματα, να δώσουν τις δικές τους απαντήσεις και να διαμορφώσουν τη δική τους στάση.

Διδακτική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία της Αντιγόνης, και της Δραματικής Ποίησης γενικότερα, στο Λύκειο:

- προβάλλεται η θεατρική και λογοτεχνική διάσταση του αρχαίου δράματος
(Η κατεύθυνση αυτή εξυπηρετείται αφενός από την ανάδειξη των *κατά ποιόν* μερών σε όλο το φάσμα της διδασκαλίας, σε συνδυασμό με τα *κατά ποσόν* μέρη, αφετέρου από την παρακολούθηση θεατρικών ή κινηματογραφικών αποδόσεων της τραγωδίας)
- διδάσκεται μία σύντομη και κατατοπιστική εισαγωγή στην αρχή, για να γίνει κατανοητό το πλαίσιο όπου θα ενταχθεί η ανάγνωση των κειμένων
(Η εισαγωγή συνιστά υλικό αναφοράς καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας του έργου)
- αξιοποιείται το «Λεξικό Θεατρικών Όρων», έντυπο ή ηλεκτρονικό, για την κατανόηση όρων της τραγωδίας
- συνδυάζονται οι παραδοσιακοί τρόποι διδασκαλίας με την ομαδοσυνεργατική, τη βιωματική και τη διερευνητική/ανακαλυπτική εργασία.
(Οι διδακτικές πρακτικές πρέπει να χαρακτηρίζονται από ποικιλία και ευρηματικότητα και να ευνοούν την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και έκφρασης. Ως ενδεικτικά παραδείγματα αναφέρονται η υιοθέτηση διαφορετικής οπτικής γωνίας, η υποστήριξη ή ανασκευή των απόψεων των τραγικών ηρώων (παιχνίδι ρόλων, αγώνας λόγων), η επαλήθευση μιας άποψης για το έργο του Σοφοκλή, η διαθεματική προσέγγιση, η θεατρική απόδοση του έργου από τους μαθητές κ.ά.)
- υιοθετούνται καινοτόμες διδακτικές πρακτικές με τη χρήση Τ.Π.Ε. ως μέσων κατάκτησης και μετάδοσης της γνώσης (συνδρομή μουσικής και εικόνας)
- προτείνονται η κατασκευή εννοιολογικού χάρτη, το θεατρικό δρώμενο και η βιντεοσκόπησή του, η αξιοποίηση αγγειογραφιών, η εικονογράφηση του δράματος, η χρήση διαδραστικού πίνακα, η ηλεκτρονική συζήτηση, η σύνθεση μικροσεναρίων που υλοποιούνται με Τ.Π.Ε. κ.λπ.
- αξιοποιούνται οι μεταφράσεις για την προσέγγιση του πρωτοτύπου με τον ίδιο τρόπο που προτείνεται και παραπάνω για τον «Επιτάφιο»
(Η δομολειτουργική προσέγγιση του κειμένου ακολουθείται σε επιλεγμένα σημεία και σχήματα λόγου μέσω των οποίων αναδεικνύονται υφολογικές επιλογές του ποιητή και όχι σε όλη την έκταση της διδακτέας ύλης από το πρωτότυπο)

Αξιολόγηση

Πέραν των όσων προβλέπονται στο σχετικό Π.Δ. για την αξιολόγηση του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών στο Λύκειο επισημαίνεται ότι τα συγκεκριμένα έργα προσφέρονται για την εκπόνηση συνθετικών – δημιουργικών εργασιών, ομαδικών και ατομικών, από πλευράς μαθητών/τριών με σκοπό την αξιολόγησή τους, με τη χρήση παράλληλων κειμένων, την αξιοποίηση των ΤΠΕ, με θεατρικά δρώμενα κ.ά.

Πρόσθετες επισημάνσεις – οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος

1. Η διδασκαλία του «Επιταφίου» τοποθετείται χρονικά στο πρώτο δίμηνο του έτους, από 11/09 έως 11/11 για λόγους που αναφέρονται στην υπό δημοσίευση υπουργική απόφαση με την οποία καθορίζεται το πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος (βλ. παραπάνω). Επιπλέον, με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται επαρκής διδακτικός χρόνος για μια ουσιαστική και δημιουργική προσέγγιση του κειμένου.

2. Για τη διδασκαλία του «Επιταφίου» οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν ως κείμενο αναφοράς (πρωτότυπο και μετάφραση) το απόσπασμα που υπάρχει στο σχολικό βιβλίο σε μετάφραση του Ν. Σκουτερόπουλου επιπλέον οφείλουν να λάβουν υπόψη και να αξιοποιήσουν διδακτικά το *Βιβλίο μαθητή* και το *Βιβλίο Εκπαιδευτικού*, που υπάρχει αναρτημένο στο Ψηφιακό σχολείο (Ηλία Σπυρόπουλου, Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος

<http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGL-C.>).

3. Για τον προγραμματισμό της διδασκαλίας του «Επιταφίου» σε 15 διδακτικές ώρες που προβλέπονται από το ΠΣ ενδεικτικά προτείνεται η εξής κατανομή:

- Εισαγωγή και κεφ. 35 και 36 από μετάφραση, μία (01) ώρα. (Δεν προτείνεται η αυτοτελής διδασκαλία της Εισαγωγής αλλά η διδακτική αξιοποίησή της παράλληλα με την προσέγγιση των επιμέρους κεφαλαίων).

- Κεφ. 37-41 από το πρωτότυπο και τη μετάφραση, οκτώ (08) ώρες.

- Κεφ. 42-46 από μετάφραση, μία (01) ώρα.

- Γενική θεώρηση, δύο (02) ώρες.

- Προεκτάσεις, συγκριτική εξέταση με άλλα κείμενα, τρεις (03) ώρες.

4. Για τη διδακτική προσέγγιση τόσο του Επιταφίου όσο και της Αντιγόνης προτείνεται η διδακτική αξιοποίηση των μεταφράσεων των δύο έργων. Πιο συγκεκριμένα, η αξιοποίηση των μεταφράσεων μπορεί να γίνει με δύο τρόπους:

Α. Για παράδειγμα, στη διδασκαλία του «Επιταφίου» θα μπορούσε να αξιοποιηθεί η παραβολή γνωστών μεταφράσεων του «Επιταφίου» με την προτεινόμενη μετάφραση του Ν. Μ. Σκουτερόπουλου, π.χ. οι μεταφράσεις των Ε. Κ. Βενιζέλου και Ε. Λαμπρίδη (βλ. http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=182.)

η μετάφραση του Ι. Θ. Κακριδή κ.ά., ώστε να εξοικειωθούν οι μαθητές/-ήτριες με διάφορες μεταφραστικές πρακτικές που θα τους/τις βοηθήσουν να γνωρίσουν καλύτερα και τη νεότερη γλώσσα. Οι νεοελληνικές μεταφράσεις αποτελούν χρήσιμο εργαλείο στο οποίο μπορεί να προσφεύγει ο/η εκπαιδευτικός, όταν το κρίνει απαραίτητο, για την κατανόηση του αρχαιοελληνικού κειμένου. Παράλληλα, οι μαθητές/-ήτριες θα κατανοήσουν ότι η μεταφραστική διαδικασία δεν είναι μονοσήμαντη γι' αυτό οι μεταφραστές, εκκινώντας από το ίδιο αρχαιοελληνικό κείμενο, οδηγούνται σε διαφορετικό αποτέλεσμα, ανάλογα με τις μεταφραστικές επιλογές τους και τον τρόπο με τον οποίο «αναγιγνώσκουν» τα ποικίλα δεδομένα της εποχής τους. Κατά συνέπεια, η μετάφραση δεν μπορεί να είναι μια μηχανική διαδικασία απόδοσης δομών της Αρχαίας Ελληνικής με αντίστοιχες της Νέας Ελληνικής, αλλά προϋποθέτει επιλογές. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να επισημαίνει τέτοιες αποκλίσεις μεταξύ διαφορετικών μεταφράσεων και να ευαισθητοποιεί τους μαθητές για τους εναλλακτικούς τρόπους, με τους οποίους μια αρχαιοελληνική γλωσσική δομή μπορεί να αποδοθεί στα Νέα Ελληνικά, ξεκινώντας από τις πιο απλές περιπτώσεις, π.χ. την απόδοση μιας χρονικής μετοχής άλλοτε με χρονική πρόταση και άλλοτε με εμπρόθετο προσδιορισμό του χρόνου. Ταυτόχρονα, με αυτή τη διαδικασία θα γίνει αντιληπτή η πυκνότητα του ύφους του Θουκυδίδη.

Β. Επίσης, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί η μέθοδος «από τη μετάφραση στο πρωτότυπο», όπως προτείνεται στο Π.Σ. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας προσέγγισης παραθέτουμε σχετικό παράδειγμα:

«...στο κεφάλαιο 39 οι μαθητές μπορούν να διαγνώσουν στο μεταφρασμένο κείμενο το βασικό του θέμα (η στάση απέναντι στον πόλεμο) και τον τρόπο με τον οποίο το θέμα αυτό προβάλλεται και αναπτύσσεται (Αθήνα vs Σπάρτη). Έτσι με βάση το μεταφρασμένο κείμενο μπορούμε με κατάλληλες ερωτήσεις προς τους μαθητές (Σε ποιους τομείς αναφέρεται ο Περικλής; Ποια η στάση των Αθηναίων σε κάθε τομέα; Με τη στάση ποιων την αντιπαραθέτει;) να κατασκευάσουμε το δομικό διάγραμμα του μικροκειμένου:

	ΑΘΗΝΑ	ΣΠΑΡΤΗ
<i>Και στα πολεμικά πράγματα</i>	διαφέρομε	από τους εχθρούς μας
A. Αντιμετώπιση ξένων	φιλόξενη	Ξενηλασία
Αιτιολόγηση	πιστεύουμε στην αξία μας	Μυστικές ετοιμασίες & στρατηγήματα
B. Εκπαίδευση – Ανατροφή	ευχάριστη ζωή	η πιο σκληρή εκγύμναση
	→ χωρίς γι' αυτό να υστερούμε στο να αντιμετωπίσουμε τους ίδιους κινδύνους	
<i>Και να η απόδειξη</i>		
α. επιδρομές	εισβάλλουμε μόνοι	έρχονται με τους συμμάχους
β. στρατιωτικές δυνάμεις	δύναμή μας ποτέ συγκεντρωμένη...	
γ. στάση απέναντι στον κίνδυνο	ανδρεία	υπακοή στο νόμο
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ – ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ	δεν θλιβόμαστε από πριν ..... δεν είμαστε λιγότερο γενναίοι	από αυτούς που παιδεύονται αδιάκοπα.

Η προσέγγιση αυτή του μεταφρασμένου κειμένου και το δομικό διάγραμμα που προκύπτει από αυτή βοηθάει τους μαθητές:

- Να προσεγγίσουν συνολικά το απόσπασμα
- Να το παραφράσουν σχολιάζοντας ουσιαστικά το δομικό διάγραμμα.[...]

Μια δεύτερη τώρα παράφραση, η παραγωγή δηλαδή ενός εναλλακτικού κειμένου, με το οποίο οι μαθητές προσπαθούν να οικειοποιηθούν το κείμενο του Επιταφίου, μπορεί να αφορμάται πλέον και από το πρωτότυπο κείμενο, γιατί είναι πράγματι πολύ δύσκολο, αν όχι ανέφικτο, οι μαθητές μας να επιχειρήσουν να μεταφράσουν σε νεοελληνικό λόγο το πρωτότυπο κείμενο. Η παράφραση μάλιστα θα μπορούσε να τους οδηγήσει στη συνέχεια στην απόδοση του νοήματος ή στην περίληψη του αποσπάσματος.

	ΑΘΗΝΑ	ΣΠΑΡΤΗ
καί ταίς τῶν πολεμικῶν μελέταις	διαφέρομεν	τῶν ἐναντίων
A. Αντιμετώπιση ξένων	πόλιν κοινήν	Ξενηλασίαις
Αιτιολόγηση	πιστεύοντες τῷ ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐς τὰ ἔργα εὐψύχῳ·	παρασκευαίς τὸ πλεόν καί ἀπάταις
B. Εκπαίδευση – Ανατροφή	ἀνειμένως διαιτώμενο	ἐπιπόνῳ ἀσκήσει
	οὐδὲν ἦσσαν ἐπὶ τοὺς ἰσοπαλεῖς κινδύνους χωροῦμεν	
<i>Τεκμήριον δε</i>		
α. επιδρομές	αὐτοὶ ἐπελθόντες κρατοῦμεν.	μεθ' ἀπάντων

β. στρατιωτικές δυνάμεις	άθροά τε τῆ δυνάμει ἡμῶν οὐδείς πω πολέμιος ἐνέτυχε	
γ. στάση απέναντι στον κίνδυνο	τρόπων ἀνδρείας	μετὰ νόμων
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ – ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ	μὴ προκάμνειν ἀτολμοτέρους ... φαίνεσθαι	τῶν αἰεὶ μοχθούντων

Η διαδικασία ωστόσο αυτή αποδόμησης και παράφρασης του κειμένου δεν θα μπορούσε να κρατήσει το ενδιαφέρον των μαθητών για πολύ. Πρόκειται για μια τεχνική προσέγγισης κειμένων - ίσως και μια ερμηνευτική στρατηγική».

(Τσάφος, Βασ. (2006). Διδάσκοντας Επιτάφιο του Περικλή στη Γενική Παιδεία, *Νέα Παιδεία*, 120, σσ. 17-32).

Ασφαλώς, η διδακτική αυτή πρακτική δεν μπορεί να έχει συστηματικό χαρακτήρα, ούτε να καλύπτει το σύνολο των κεφαλαίων από το πρωτότυπο, αλλά εφαρμόζεται μόνο σε επιλεγμένα από τον εκπαιδευτικό σημεία. Το σημαντικό είναι η διδασκαλία να μην καταλήγει σε μία και μοναδική παγιωμένη μετάφραση του διδασκόμενου κειμένου, ώστε να αποθαρρυνθεί με κάθε τρόπο η μηχανιστική απομνημόνευσή της.

5. Συνολικά και για τα δύο έργα (Επιτάφιο και Αντιγόνη) προτείνεται να δοθεί έμφαση στην ερμηνευτική προσέγγιση. Αναφορικά με την ερμηνεία των κειμένων και την εμβάθυνση στον εννοιολογικό πλούτο που τα χαρακτηρίζει, πρέπει να δίνεται έμφαση στην επικοινωνιακή προθετικότητα του λόγου ενταγμένου στο ιστορικό και γραμματολογικό του πλαίσιο και να συνεξετάζεται η γλώσσα και το περιεχόμενο (σχέση σημαίνοντος και σημαινόμενου). Κατά τη διδασκαλία, η ερμηνευτική προσέγγιση της δομής και του νοηματικού περιεχομένου των δύο έργων, των σημαντικότερων ιδεών και αξιών που αποτυπώνονται στο έργο και της σημασίας των θεσμών της Δημοκρατίας για τη συγκεκριμένη στιγμή της ιστορίας της Αθήνας οδηγούν στην κατανόηση και αποτίμηση της κοινωνίας της Αθήνας του 5ου αιώνα και στη σύγκρισή της με τη σύγχρονη κοινωνία.

6. Στοιχεία της γλώσσας και του ύφους των συγγραφέων είναι σκόπιμο να αναδειχθούν κατά τη διδασκαλία, χωρίς οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναλωθούν στην κατανόηση της δομής του κειμένου με τη χρήση μεταγλωσσικών όρων. Προκρίνονται οι σχηματικές απεικονίσεις των δομικών μερών των κειμένων από το πρωτότυπο ή τη μετάφραση.

7. Και τα δύο έργα προσφέρονται για διακειμενική προσέγγιση. Κρίνεται εφικτό να ανατίθεται στους μαθητές η σύνταξη διαθεματικών εργασιών, κατά προτίμηση σε ομάδες. Στόχος της δραστηριότητας αυτής είναι οι μαθητές/-ήτριες να ασχοληθούν πιο συστηματικά με σημαντικά θέματα που τους απασχόλησαν κατά την ανάγνωση των κειμένων του Επιταφίου και της Αντιγόνης.

Ενδεικτικά:

- Να διαβάσουν παράλληλα κείμενα, ώστε με συγκριτική ανάγνωση να ασκήσουν την κριτική τους σκέψη για ποικίλα θέματα του έργου (π.χ. κατά πόσον ο ύμνος της Αθηναϊκής πολιτείας αντικαθρεφτίζει την ιστορική πραγματικότητα). Η επιλογή παράλληλων κειμένων επαφίεται στην κρίση του διδάσκοντος, σύμφωνα με τις ανάγκες του μαθήματος και το επίπεδο των μαθητών του, και στις προτιμήσεις των μαθητών/τριών.

- Να συγκεντρώσουν στοιχεία από έντυπες ή ηλεκτρονικές πηγές και να συνθέσουν μια παρουσίαση που θα συζητηθεί μέσα στην τάξη (π.χ. κεφ. 37: η μεσότητα και η αρμονική σύνθεση των άκρων υπερβολή/ έλλειψη: δημοκρατία – ολιγαρχία, ισονομία – αξιοκρατία, ελευθερία – δέος, προσωπική ευχαρίστηση – υποταγή στους νόμους, αξιοκρατία – συμμετοχή των πενήτων ή κεφ. 40: οι σχέσεις των εννοιών που συνιστούν ταυτότητα για τον Αθηναίο πολίτη και ανήγαν την Αθήνα σε πνευματικό κέντρο ολόκληρης της Ελλάδας κ.λπ.).

8. Για τη διευκόλυνση των εκπαιδευτικών παρατίθεται μια ενδεικτική επιλογή από σεσάρια διδασκαλιών για τον «Επιτάφιο» και την «Αντιγόνη» από τον δικτυακό τόπο «Πρωτέας»:

Για τον «Επιτάφιο»:

- Στάθης Παπακωνσταντίνου, [Η σύγκριση κάνει τη διαφορά](#)
- Σοφία Κουρουτσίδου, [Η σύγκριση κάνει τη διαφορά](#)
- Βασιλική Μαντζώρου, [Δυνατή πόλη,δυνατοί πολίτες](#)
- Βασιλική Γιαρίμπαπα, [Δυνατή πόλη, δυνατοί πολίτες](#)
- Λάμπρος Πόλκας, [“Αυτόχθονες έφυμεν”: εν αρχή ην ο μύθος](#)
- Κασσάνδρα Μπεϊκάκη, [Αυτόχθονες έφυμεν](#)
- Λάμπρος Πόλκας, [Παράδοση και πρωτοτυπία τον «Περικλέους επιτάφιο» του Θουκυδίδη](#)
- Πασχαλίνα Παλαιοχωρινού [Παράδοση και πρωτοτυπία στον Περικλέους Επιτάφιο](#)
- Στάθης Παπακωνσταντίνου, [Πίσω από τη βιτρίνα](#)
- Βασιλική Μαντζώρου, [Πίσω από τη βιτρίνα](#)

Για την «Αντιγόνη

- Παναγιώτης Καραμανώλης, [Άνθρωποι, στάσεις, παραστάσεις](#)
- Όλγα Τσαντσάνογλου, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος](#)

[αποδίδει την τραγική ποίηση](#)

- Βασίλειος Συμεωνίδης, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος](#)

[αποδίδει την τραγική ποίηση](#)

- Λάμπρος Πόλκας, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)

[Κοσμάς Τουλούμης, Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)

- Όλγα Τσαντσάνογλου, [Σύνταξη παρουσίασης βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης της](#)
- Λάμπρος Πόλκας, [Σύνταξη παρουσίασης βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης της](#)

[«Αντιγόνης» του Σοφοκλή σε περιβάλλον wiki](#)

- Όλγα Τσαντσάνογλου, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την](#)

[Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)

- Λάμπρος Πόλκας, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την](#)

[Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)

- Μαγδαληνή Πρεβεζάνου, [Αρχή αναρχίας εστί...](#)
- Παναγιώτης Σεράνης, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και](#)

[στον άνθρωπο ως πολίτη»: Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)

- Στάθης Παπακωνσταντίνου, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως](#)

[άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»: Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)

- Βασιλική Μαντζώρου, [Κρέων, η απατηλή γοητεία της εξουσίας](#)

- Στάθης Παπακωνσταντίνου, [Κρέων, η απατηλή γοητεία της εξουσίας».](#)

Οι διδάσκοντες/ουσες να ενημερωθούν ενυπόγραφα.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΑΒΡΟΓΛΟΥ

Εσωτ. Διανομή

- Γραφείο Υπουργού
- Γραφείο Αναπλ. Γενικού Γραμματέα
- Δ/νση Σπουδών, Προγρ/των & Οργάνωσης Δ.Ε., Τμ. Α'
- Αυτ. Δ/νση Παιδείας, Ομογ., Διαπολ. Εκπ/σης, Ξένων και Μειον. Σχολείων
- Διεύθυνση Θρησκευτικής Εκπ/σης
- Δ/νση Ειδικής Αγωγής και Εκπ/σης
- Δ/νση Ιδιωτικής Εκπ/σης